

Tavelbild av Marja Ros-Pehrsson Kristofferskolan
Foto: Katariina Kaila de Voto

Lovtal till svarta tavlan

Samtal med och text av Marius Wahl-Gran

Göran Fant

Marius Wahl-Gran nämns ofta som en av de intressantaste bildkonstnärerna i den antropofiska miljön, men aktad också utanför denna.

Så när undertecknad (Göran Fant) träffade honom i samband med ett gympass överraskade han med att berätta om sitt nya projekt: att göra ett masterarbete om den svarta tavlans betydelse i waldorfskolan.

Vi träffades nyligen och hade ett animerat samtal om ämnet. Här följer anteckningar från detta, och sedan ett större utdrag ur hans presentation av upplägget.

DET ÄR INTE längre någon självklarhet att ett klassrum längst fram skall ha en stor svart tavla. I många skolor har man gått över till whiteboard eller powerpoint-presentationer.

I viss mån tycks waldorfskolorna härvidlag ha blivit originella undantag. I vilken grad är svårt att avgöra, men i alla händelser tycks det nästan enbart vara i waldorfsammanhang som man talar om den svarta tavlans betydelse (i det följande bortses i stort från att moderna ”svarta” tavlor oftast är gröna även om just svartheten är en viktig poäng).

Marius menar att det kan verka som om undervisningen från svarta tavlan som ännu bedrivs i waldorfskolorna är baserat på en didaktisk tradition. – *Men jag menar att det är viktigt att inte basera pedagogik och undervisning bara på tradition. Därför vill jag genom min studie ge ett litet bidrag till frågan om varför tavlan är så viktigt i undervisningen. Är detta slentrian eller konservatism? Jag tror inte man skall se det så. Det speciella med svarta tavlor är att de kan användas för att stärka det konstnärliga inslaget som finns överallt i waldorfskolans pedagogik, också i teoretiska ämnen.*

DET FINNS EN DEL belysande artiklar i ämnet som bör noteras.

I ÅRETS SEPTEMBERNUMMER av den tyska tidskriften *Erziehungskunst* berättar engelsklärarinnan Katharina Kern i Ravensburg om hur

hon använt tavlan till att låta eleverna vara medskapande i det bilder hon målade i samband med Kiplings Djungelbok och i skildringar av Christofer Columbus.

ALLRA INTRESSANTAST är berättelsen om hur hon gjorde en landskapsbild som började med tidig vår och som sedan vecka för vecka förvandlades i takt med naturen. En process där elevernas iakttagelser infogades. Hon betecknar i sin artikel tavelbilderna som gåvor till eleverna, gåvor där de själva alltså kan bli medskapande.

OCKSÅ ANDRA HAR behandlat ämnet. I den norska tidskriften *Steinerskolen* från 2013 (nr 1) skriver Elin Tronsmo:

I alla världens waldorfskolor är tavlan, kritan och lärarens tavelbilder ett centralt förmedlingsmedium. Här visualiseras och fördjupas undervisningsstoffet. Ändå finns det bara lite (eller ingen) forskning om denna praxis, trots dess långa historia och världsomspännande utbredning. Inte heller hos Steiner hittar vi särskilt mycket om tavelillustrationer.

ETT INTRESSANT inlägg i frågan gör den amerikanska waldorfläraren Catie Johnson. Hennes essay från 2010 har titeln *Chalkboard Drawing in the waldorf classroom* (återfinns på <http://www.chalkboarddrawing.org/why-do-chalkboard-drawings.html>).

Där skriver hon bl.a. om tavlan som en samlingspunkt som bidrar till känslan av det hem som ett waldorfklassrum verkligen skall vara. Genom övning och praktik blev Johnson allt säkrare i sin användning av tavlan. Hon beskriver hur barnen visade nyfikenhet och glädje när de kom in i klassrummet på morgonen och gläntade på den stängda tavlan för att se om det fanns nya bilder på den. Hon citerar Steiner:

Barnet vill ha allt på ett kreativt, konstnärligt sätt. Lärarna som möter barnet måste lägga fram stoffet från ett konstnärligt perspektiv. Allt som lever i våra tankar om naturen måste flyga till dem på den konstnärliga inspirationens vingar och förvandlas till bilder.

GENOM KONST kan elever komma närmare lärostoffet. Därigenom utvecklas en inre moral hos eleven. Också Johnson framhåller att bilden på tavlan kan bli som en gåva och en överraskning från läraren till barnen från dag till dag, oberoende av lärarens

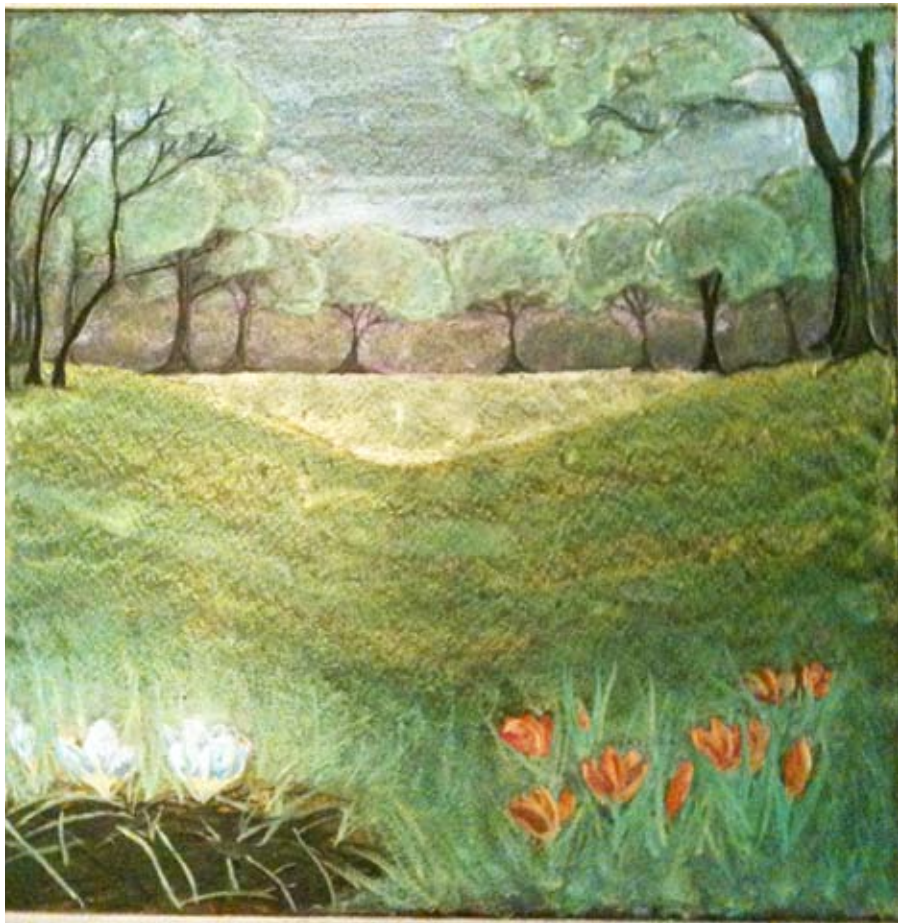
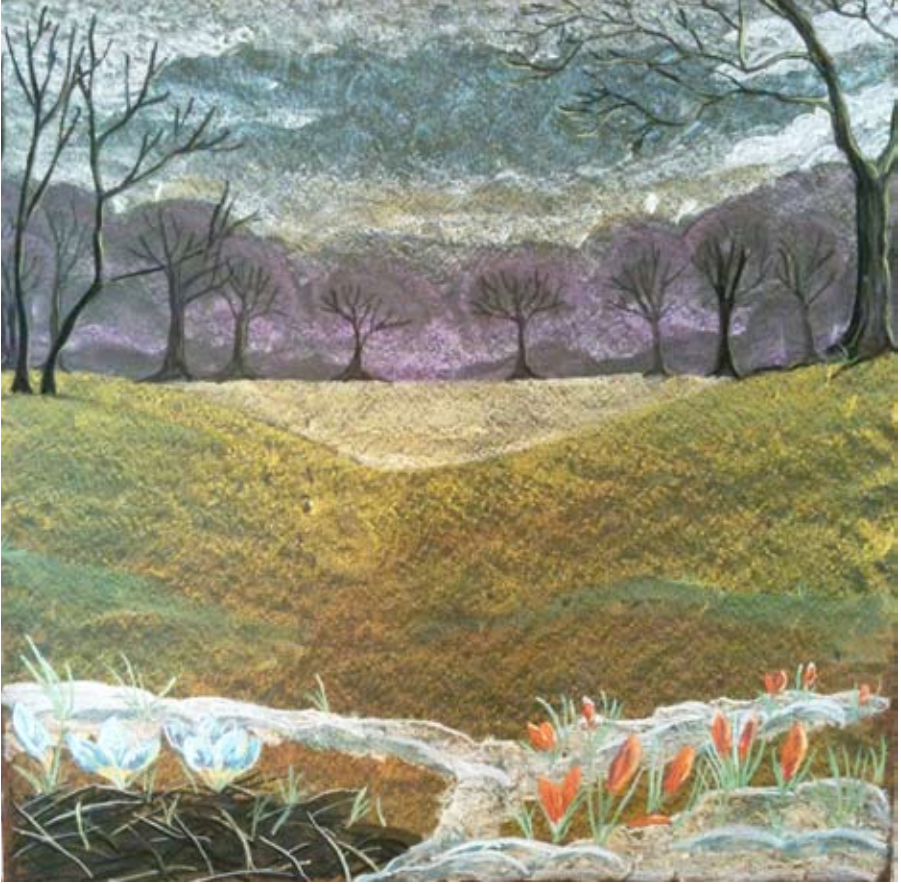

Tavelbilder av Marja Ros-Pehrsson Kristofferskolan
Foto: Katariina Kaila de Voto

konstnärliga begåvning. Vissa lärare väljer att rita på tavlan medan barnen är i klassrummet, andra föredrar att göra det när de inte är där. Det är den inre gesten, rörelsen som är viktig, menar hon, inte att bilderna är alltför färdiga eller detaljerade.

MARIUS NÄMNER också Walter Benjamins berömda essä från 1935, *Das Kunstwerk im Zeitalter seiner technischen Reproduzierbarkeit* (Konstverket i eran av dess tekniska reproducerbarhet).

BENJAMIN PÅPEKAR bl. a. profetiskt:— *Liksom vatten, gas och elektricitet med ett nästan omärkligt handgrepp förs in i våra lägenheter långt bortifrån för att betjäna oss, så kommer vi att förseas med bilder eller tonserier som kommer genom ett handgrepp, och som därefter avlägsnas från oss på samma sätt.* Det vi mister är en äkthet, något Benjamin kallar aura. Konstverkets aura, menar han, kan bara förnimmas vid

den omedelbara kontakten, det levande framförandet, betraktandet av tavlan.

HAN MENAR VIDARE att det förhåller sig på samma sätt med en naturupplevelse: – *Att ligga en sommareftermiddag och följa en bergskedjas konturer mot horisonten eller betrakta ett träd som kastar sin skugga på den som ligger bekvämt under det – det är att inandas dessa bergens, detta träds aura.* I den mekaniska reproduktionen av naturen blir allt likartat: mediet tar så att säga överhanden. I det konkreta mötet med konstverket eller naturen finns det unika närvarande.

DEN NYA TIDEN konstaterar Benjamin har bl.a. fått in två nya medier: fotografiet och filmen. Han citerar en filmkritiker som säger: – *Jag kan inte längre tänka vad jag vill. De levande bilderna har tagit tankarnas plats.* Detta till skillnad från mötet med det auratiska konstverket: – *Den som koncentrerar sig inför konstverket, fördjupar sig i det; han går in i verket, som i legenden som skildrar hur en kinesisk målare försvinner i det fulländade landskap han skapat. Den förströdda massan däremot låter konstverket sjunka ned i sig.*

WALTER BENJAMIN gör sin analys som jude i politisk exil på 1930-talet. Den måste nog läsas som ett illusionslöst uttryck för saknad. En epok har tagit slut, den nya epoken med det tekniskt reproducerbara konstverket hotar att alienera människan från verkligheten.

HISTORISKT HAR de stora svarta tavlorna använts från början av 1800-talet. Är deras tid ute nu? Nej, menar alltså Marius.

MARIUS SAMMANFATTAR: – *Det läraren gör på tavlan kan inte reproduceras eller göras exakt likadant igen. Det är en unik händelse i sig själv, i ögonblicket. Ett Event.*

VI CITERAR NU direkt några avsnitt ur planerna för det masterarbete vid Rudolf Steinerhøyskolen i Oslo, han avser att slutföra under vårterminen 2016:

SOM BARN gick jag i en waldorfskola. Ett av mina absolut starkaste minnen från skoltiden är den svarta tavlan som en mörk alltid närvarande fondvägg i klassrummet bakom läraren. På denna mörka vägg, i detta mörka kosmos utspelades ett ständigt skiftande drama som bestod av tecken, text, färger och bilder. Vår lärare stod där som en dirigent med krita och svamp i handen.

Vi elever var som musikanter med våra olika möjligheter och talanger. Jag minns fortfarande det skrapande ljudet av kritan som dansade över tavlan, rytmiskt, rituellt hamrande. Eller den skärande, outhärdliga ljud som uppstod ibland: lärarens naglar som träffade underlaget! Den våta svampen som tvättade bort tecknen, figurerna, och måleriskt rörde sig över det svarta fältet och gjorde det svarta ännu svartare...

Mitt stora intresse för ämnet kommer från min verksamhet inom bildkonsten och undervisning om detta, primärt måleri. Intressant i sammanhanget är att intresset för den svarta tavlan i bildkonsten är större nu än någonsin. Här tänker jag bland annat på fjolårets stora utställning av Steiners taveltexter och bilder på biennalen i Venedig, där de var själva kärnpunkten i den stora utställningen. När dessa bilder nyligen visades på Artipelag i Stockholm under utställningen *Svarta tavlan. Om konst och lärande* skrev muséets intendent, Bo Nilson, att användandet av den svarta tavlan i konsten har sin upprinnelse hos Steiner:

Steiners inflytande inom pedagogiken når långt in i vår tid och har kommit att utvecklas till ett bildningsideal som inte bara har fått genomslag inom de estetiska disciplinerna. Steiners förhållningssätt skulle också få ett genomslag på den konstnärliga undervisningens område (Nilsson, 2013, s.6).

NILSON NÄMNER i sammanhanget undervisningen på Bauhausskolan och performancekonstnären Joseph Beuys som exempel på denna undervisningstradition. Nilson hävdar vidare i katalogtexten att Steiner har blivit en förebild för konstnärer och vetenskapsmän i hur man pedagogiskt förmedlar komplexa insikter. Han fascineras av hur Steiners tavelbilder blev till bildkonstellationer som bestod av en märklig blandning av bilder, texter och diagram. Bilderna har en säregen estetisk fri form som i mycket påminner om vår samtids konstnärliga uttryck och radikalitet, menar Nilsson.

JAG MINNS hur vi redan den första skoldagen på tavlan fick se vad världen omkring oss bestod av genom två enkla formprinciper: det böjda och det raka. Detta illustrerades på tavlan genom den böjda och den rätta linjen. Vi barn tog våra vaxkitor och gjorde samma sak i våra egna periodhäften som vi fått av läraren denna första dag. Genom två abstrakta formprinciper hade världern visat sig för mig:

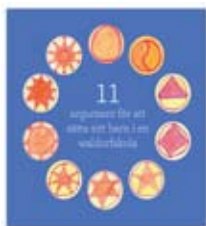
Nu gör jag så här (ett rakt streck). Ta din hand och gör detsamma! Man kan nu låta barnen göra samma sak, så långsamt som möjligt, för det kommer att gå långsamt om man kallar fram barnen ett och ett och låter dem göra det på tavlan och sedan låta var och en gå tillbaka till den egna platsen. Att hitta det riktiga sättet att smälta undervisningen är av största betydelse.

Därefter kan man säga till barnet: Nu gör jag så här (en böjd linje); gör nu ni med era händer. – Nu gör varje barn också detta. När det är avklarat säger man till dem: Det ena är en rak linje, och det andra är en krokig linje; det har ni nu alltså gjort med era händer. – Barn som inte är så duktiga

Katharina Kerns bilder till Christofer Columbus

**11 ARGUMENT ATT
SÄTTA SITT BARN
I WALDORFSKOLA**

10:-/st

Vid köp av minst 50 ex: **5:-/st**

MED HJÄRTAT I SKOLAN

NU: 50:-

för medlemsskolor/förskolor
(100:- för övriga)

**EN INTRODUKTION I
WALDORFPEDAGOGIK**

NU: 10:-

för medlemsskolor/förskolor

*OBS! Porto tillkommer på
alla beställningar*

Beställ genom
Waldorfskolefederationen
sekretariatet@waldorf.se
08-653 20 16

*hjälp*er man, men man ser efter så att varje barn redan från början gör saker med en viss grad av fullkomning.

Man skall se till att man redan från början låter barnen göra något, och man ser vidare till att en sådan handling utförs upprepade gånger. (Rudolf Steiner: Metodisk-didaktiskt, fjärde föredraget, 25 augusti 1919)

SÅ BESKRIVER Steiner något man gör med händerna (på tavlan) den första skoldagen. *"Barnet skall inte bara veta att det har händer, det skall också bli klart medvetet om detta."*

Den svarta tavlan har i dag, många år efter att jag själv slutat skolan, och trots den digitala revolutionen, fortfarande en central plats i klassrummen i waldorfskolorna runt om i världen.

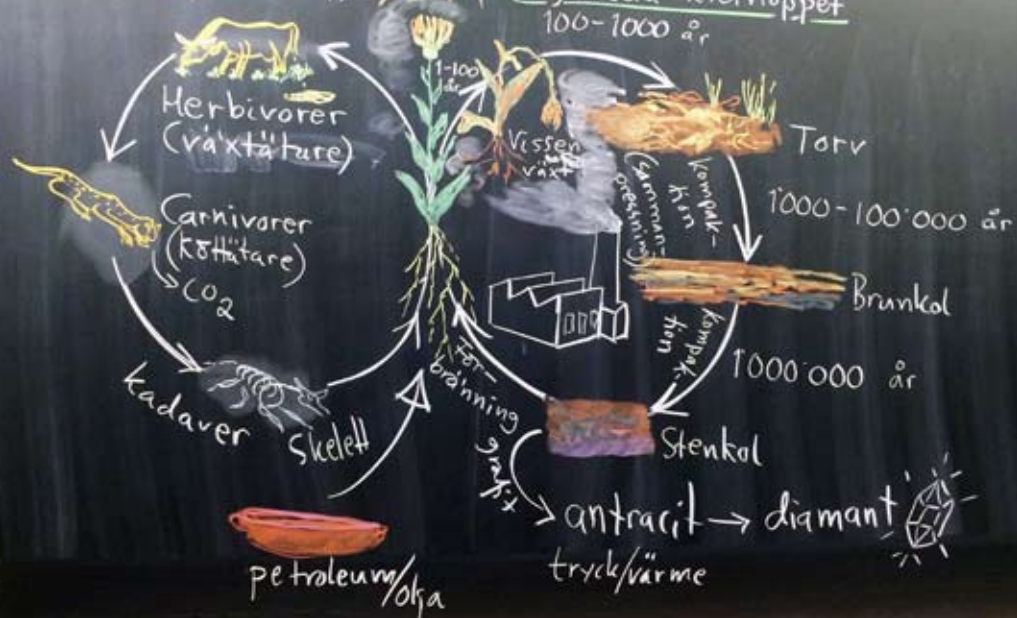
Därför är det naturligt att fråga sig: Vilken roll spelar den? Varför är det så? Vad förmedlar den?

DETTA ÄMNAR JAG undersöka i mitt masterarbete.

Bilder t.h.: Från Sven Wängbergs undervisning i Kristofferskolan

Colets dubbla kretslopp

Animala kretsloppet   Vegetabil kretsloppet
100-1000 år

Skogens och åkers förvandling med sjö och hav

